

Forfatter: Grundtvig, N. F. S.

Titel: Udrag fra HAANDBOG I VERDENSHISTORIEN. Nyaarstiden

Citation: Grundtvig, N. F. S.: "N. F. S. Grundtvigs udvalgte Skrifter", i Grundtvig, N. F. S.: *N. F. S. Grundtvigs udvalgte Skrifter*, Gyldendalske Boghandel, 1904-1909, s. 637.
Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-grundtvig07val-shoot-idm140245214464864/facsimile.pdf> (tilgået 28. april 2024)

Anvendt udgave: N. F. S. Grundtvigs udvalgte Skrifter

Det Syttende Aarhundrede

mænds Parti mod Jesuiter, Spanioler, Bairer og Stuar-ter.

For at kunne gjøre dette med Skiel, maae vi imidlertid be-
trakte alle Partier fra et høiere Staae, end man i det Syttende
Aarhundrede lod gjælde, thi forstaaer man ved Protestan-
tisme kun de Skriftkloges Paastand, at nu ikke længer
Kirken og Bisperne, men deres egen Fornuft og Forstand
skalde give Aflad og foreskrive det indvortes Menneske
Love, da var Jesuiterne aabenbar ogsaa Protestanter, og
vil man bestride Jesuitismen, hvor man end finder den, da
kan man ingenlunde indskrænke sig enten til Jesuiter-Or-
denen eller til de Romerske Papister, thi der var aabenbar en-
deel Jesuitisk allevegne, saa det er egentlig kun en vis Aaben-
hed, Ærlighed og Hjertelighed, der forholdsviis kiendelig
udmærker den Protestantiske Deel af Christenheden og har
gjort den til Skuepladsen for menneskelig Frihed og Oplys-
ning.

Pietisme eller selvgjort Gudelighed i Kirken, Pedan-
teri eller Lærdom paa Ramse i Skolen, og Egoisme eller lav
Nærighed i Hverdagslivet og de borgerlige Forhold, det er nem-
lig hvad vi med Rette kalde Jesuitisk, fordi alt dette havde
sin [sit] klare Brændpunkt hos Jesuiterne, og var hos dem
saa vitterligt, at de vidste godt at besmykke det Altsammen,
men det er Synd at sige, de var ene om Nogen af Delene, saa
det var kun ved den strænge Sammenhæng og den glimrende
Besmykkelse af Tidens Skiødesynder, de vandt Prisen alle-
vegne. Dette er da med andre Ord den samme Beskyldning for
'Falskhed,' som man sædvanlig har gjort Jesuiterne, men
dog med den Forskiel, at Beskyldningen ingenlunde grundes
paa deres hemmelige, men paa deres aabenbare Synder,
og hefter langt mindre ved deres Midler end ved deres Hen-
sigter, thi det er klart, at de, under Skin af ikke blot at kysse,
men at forgude Pavens Tøffel, og at gjøre sig ei blot til Trælle,
men til Fæ for Kirkens Skyld, dog stræbde at afløse Kirken
med deres Skole og Paven¹ med deres selvudvalgte Ordens-
General, vilde altsaa, videnskabelig talt, det Samme som
Protestanterne, men udgav sig dog for deres fødte Mod-
standere og Pavedømmets urokkelige Støtter. De forlangde
og udvirkede saaledes hos Paven for deres Orden al den Reli-

¹ 2. Udg. indeholder: »med deres Skole og Paven»

Det Syttende Aarhundrede

gjøns-Frihed, der nægtedes Protestanterne, saa for dem var ikke blot Sogne-Baadet løst over hele Christenheden, men alle Kirke-Løve afskaffede, alle Pave-Buller, som Ordenen ikke vilde underskrive, ugyldige; selv kunde Ordenen give sig og al Verden Aflad for alle Synder, og tiltage sig Academi-ske Grader, som skulde gælde paa alle Høiskoler, og Bisperne skulde uden videre Spørgsmaal præste vie alle dem, Ordenen forlangte, men maatte ikke tiltage sig mindste Myndighed over dem, saa Alt hvad de, meer end Protestanterne, levnedes »Paven og Kirken,« varaabenbarkunen tom Dalaila ma Titel og Indtægterne, saalænge Jesuiter-Skolen kunde undvære dem*).

Gjør vi nu et Besøg i denne kun slet berygtede Skole, der ved en passende Oplysning skulde redde »Kirken« og udrydde alle »Kjætterier,« da finde vi Indretningen med Opramsning, Overhøring, Examens-Charakterer, Stilemageri og Alt hvad dertil hører, saa aandeløst, ikke blot Byzantinsk men Chinesisk**), at hvis vore Latin-Skoler ei heri¹ havde kappedes med den, ja, udentvivl taget den til Mønster, maatte vi være nær ved at briste af Latter, men da saaledes Indretningen var mesterlig i Tidens Smag, maas vi ganske alvorlig bemærke, at den kun var altfor hensigtsmæssig til at frembringe en grundfalsk Oplysning, hvorved kun et lille Bogorme-Laug i en stormægtig Tyrans Tjeneste kunde vinde, medens, ved en saadan Oplysnings afgjørende Seier, Menneske-Livet maatte gaaet tilgrunde. Naar Protestanterne lod dem høre, at de i deres Skole lagde mere Thomas Aquinas korte Begreb (*summa*) end Bibelen til Grund, da kunde Jesuiterne vistnok svare, at de havde samme Ret, som Lutheraner og Calvinister, til selv at gjøre Symbolske Bøger, hvorefter Skrift-Klogskaben maatte læmpe sig, men Forskiellen var dog, at en Bibelsk Dogmatik fra det Sextende Aarhundrede, men ikke en Aristotelisk fra det Trettende, kunde skriftkloge Skolemestere i det Syttende gaae ærlig tilværks med at canonisere, og derfor maatte Jesuiterne besmykke sig med den Undskyldning, at de altid gav Kirken Ret, selv naar den for deres Øine gjorde »Hvidt

*) Pave-Buller med Jesuiternes Privilegier, udgivne af dem selv. Antwerpen 1635.

***) Jesuiternes Skole-Reglement, Jigledes.

¹ 2 Udg. udeløst: »heri«.